

Mariusz Gulczyński
Andrzej Małkiewicz

Wiedza o partiach i systemach partyjnych

PODRĘCZNIK AKADEMICKI

Warszawa 2008

RECENZENCI

Prof. dr hab. Mirosław Karwat

Prof. dr hab. Jerzy Kornaś

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Joanna Warecka

OPRACOWANIE TECHNICZNO-GRAFICZNE

Tomasz Fabiański

PROJEKT OKŁADKI

Tomasz Fabiański

© Copyright by ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2008

ISBN 978-83-60197-60-8

DRUK I OPRAWA

Zakład Wydawniczy DrukTur sp. z o.o.

01-201 Warszawa, ul. Wolska 43

tel. 022 321 85 03

e-mail: wydawnictwo@druktur.com.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Wykład 1: Geneza i rozwój partii politycznych.	9
Geneza partii politycznych	9
Współczesne przeobrażenia.	17
Partie polityczne w państwach pokolonialnych	22
Specyfika genezy i rozwoju partii w Europie Środkowej i Wschodniej	24
Specyfika genezy i rozwoju polskich partii politycznych	27
Pytania.	32
Wykład 2: Funkcje partii politycznych	33
Partie pomiędzy społeczeństwem a państwem	34
Partie między państwem a społeczeństwem	37
Miejsce partii w państwie demokratycznym.	41
Szczegółowe funkcje partii politycznych	42
Status i funkcje partii w systemach monokratycznych.	49
Pytania.	51
Wykład 3: Typy partii	53
Zróżnicowanie tożsamości społecznej.	54
Zróżnicowanie form aktywizacji	56
Cele działania partii	59
Miejsce partii w systemie politycznym	60
Zróżnicowanie ideologiczne	61
Pytania.	65
Wykład 4: Społeczna struktura partii	67
Obywatele i politycy.	68

Członkowie partii	69
Partyjne elity	72
Społeczne otoczenie partii	74
Pytania.	76
Wykład 5: Organizacyjna struktura partii	77
Konstrukcja partii	77
Władze partii	79
Pytania.	85
Wykład 6: Instytucjonalizacja partii politycznych	87
Instytucjonalizacja społeczna	88
Instytucjonalizacja prawna	93
Instytucjonalizacja partii w Polsce.	96
Pytania.	99
Wykład 7: Ideologiczne oprogramowanie partii	101
Ideologie, strategie i programy partii	101
Zanikanie ideologicznych różnic międzypartyjnych	106
Pytania.	109
Wykład 8: Finansowanie partii	111
Finansowanie ze źródeł prywatnych	112
Finansowanie przez państwo	115
Pytania.	118
Wykład 9: Systemy partyjne	119
Typy systemów partyjnych	121
Potencjał partii w systemie politycznym	123
Pytania.	125
Wykład 10: Sposoby oddziaływania partii na społeczeństwo	127
Agitacja bezpośrednia	128
Agitacja poprzez media	131
Internet jako środek oddziaływania partii	134
Tworzenie wizerunku partii	136
Rola przemocy w działalności partyjnej	139
Pytania.	141
Wykład 11: Sposoby zdobywania władzy	143
Rywalizacja wyborcza	143
Koalicje wyborcze	147

Sposoby zdobywania władzy przez partie monokratyczne.	149
Pytania.	152
Wykład 12: Sposoby sprawowania władzy	153
Rządzenie	154
Koalicje parlamentarne i rządowe	157
Rządy mniejszościowe	164
Sposoby rządzenia partii totalitarnych	166
Pytania.	168
Wykład 13: Partie opozycyjne	169
Zróżnicowanie form opozycyjności	169
Motywy i funkcje opozycji	171
Metody działania opozycji	173
Pytania.	179
Wykład 14: Partie w środowisku międzynarodowym	181
Zakresy i formy międzynarodowej współpracy międzypartyjnej.	181
Partie na poziomie europejskim	183
Grupy polityczne w Parlamencie Europejskim	184
Pytania.	187
Wykład 15: Patologie partii politycznych	189
Główne typy patologii	189
Dewiacje programowe i wewnątrzpartyjne	190
Patologiczne relacje między partią a państwem	196
Manipulacje wyborcze	198
Patologiczne relacje między partiami	200
Łamanie zasad etycznych i prawa	202
Pytania.	207
Bibliografia	209

WSTĘP

Partie to organizacje zrzeszające obywateli świadomych wspólnoty swych interesów i poglądów i skłonnych do zdyscyplinowanego zabiegania o ich realizację przez zdobywanie władzy politycznej. Ten typ zrzeszeń najaktywniejszych politycznie członków społeczeństw – nazywany też potocznie stronnictwami bądź ugrupowaniami politycznymi – jest jednym z głównych elementów współczesnych systemów politycznych. Dlatego wyjaśnienie czym są partie, jakie pełnią role, jak działają, należy do najważniejszych zadań politologii.

Zadaniem tego podręcznika jest wprowadzenie studiujących ten przedmiot w elementarną wiedzę o partiach, pomocną w opanowaniu umiejętności naukowego rozpoznawania ich właściwości i w dalszym kształceniu i samokształceniu w tej dziedzinie. Realizacji tych zadań służyć winna zaprezentowana w kolejnych wykładach wiedza:

- o genezie i historycznym rozwoju partii i systemów partyjnych,
- o funkcjach partii,
- o typach partii,
- o właściwościach ich społecznej i organizacyjnej struktury,
- o sposobach ich społecznej i prawnej instytucjonalizacji,
- o formach ich ideologicznego i politycznego oprogramowania,
- o źródłach i zasadach finansowania działalności partyjnej,
- o typach współczesnych systemów partyjnych,
- o sposobach zdobywania przez partie władzy i jej sprawowania,
- o roli i formach działania partii opozycyjnych,
- o funkcjonowaniu partii w międzynarodowych strukturach politycznych,
- o rodzajach i przyczynach patologicznych wynaturzeń partii i systemów partyjnych.

Podręcznik ten jest przeznaczony dla studiujących politologię na poziomie licencjackim. Zawiera przewidzianą standardami nauczania tego przedmiotu podstawową wiedzę o partiach i stanowiących ich współzależną konfigurację systemach partyjnych. Stąd uznaliśmy za zbędne obciążanie tekstu wykładów omawianiem kontrowersyjnych problemów teoretycznych, zakładając, iż zainteresowany tym Czytelnik znajdzie je w obfitej literaturze przedmiotu.

W większości podręczników partie i ich systemy omawiane są przede wszystkim na podstawie doświadczeń zachodnioeuropejskich i amerykańskich. Jest to zasadne, gdyż stanowią one wzorzec współczesnych demokracji, stąd w tym podręczniku także na nich głównie skupiamy uwagę. Podjęliśmy jednak próbę uwzględnienia w opisie także właściwości partii środkowoeuropejskich oraz działających w Azji i Afryce. Uważamy bowiem, że w epoce globalizacji świat trzeba traktować jako współzależną całość. Jest to tym bardziej konieczne, że rozwój życia politycznego w tych regionach nie jest prostym naśladownictwem wzorców Europy Zachodniej i Ameryki, lecz rządzi się swymi własnymi regułami.

Dla ułatwienia poznawania tego fenomenu przez studentów staraliśmy się prezentować partie i systemy partyjne w sposób uporządkowany i przejrzysty. Nie winno to jednak rodzić błędnego wrażenie, że wszelkie działania partii prowadzone są w sposób równie systematyczny. W rzeczywistych działaniach partii jest wiele żywioowości, a niekiedy też bałaganu.

Na koniec odpowiedź na pytanie podstawowe, jakie sobie – i uczącym, a zatem i autorom podręcznika – zadadzą zapewne skazani na studiowanie tej problematyki: jaki jest cel i sens uczenia się o partiach politycznych i systemach partyjnych? Uczenie się wiedzy o partiach można i trzeba motywować trojako. Uczymy się po to, aby:

- 1) zdać egzamin, bowiem bez wykazania się dostateczną wiedzą o tym istotnym elemencie współczesnych procesów politycznych nie można dostać dyplomu politologa;
- 2) rozumieć naturę tego elementu systemu politycznego i pomagać zrozumieć ją innym na tyle, by posługiwać się nim jako narzędziem swej podmiotowości politycznej i nie dać się zepchnąć na pozycje przedmiotu polityki manipulowanego wbrew swym interesom przez innych;
- 3) znać właściwości tego narzędzia aktywności politycznej i wykorzystywać je optymalnie jako obywatel i polityk.

Niezależnie od skali motywów – jedno-, dwu- czy trzystopniowej – nauczyć się tego trzeba. Będzie to tym łatwiejsze, im motywacja bogatsza.